

OBSAH

ÚVOD

Obecné pojmy.

1. Jazyk — dorozumívací prostředek; jazyk a myšlení; jazyk a národ; český jazyk národní (celonárodní). 2. Spisovná čeština, obecná čeština; místní nářečí. 3. Rozvrstvení výrazových prostředků podle účelu řeči. 4. Složky jazykového vyjadřování: věta, slovo a tvary slov, hlásky. 5. Jazykověda; mluvnice a její části; výslovnost a pravopis; slovník, lexikologie, sémantika. 6. Dodatky: o slohu, o vývoji jazyka 5

I. HLÁSKOSLOVÍ — SPISOVNÁ VÝSLOVNOST

Hlásky a slabiky.

7. Hlásky a slabiky. 8. Samohlásky (a dvojhlásky), souhlásky, hlásky slabikotvorné; slabiky otevřené a zavřené. 9. Mluvidla; článkování samohlásek a souhlásek 10

Samohlásky.

10. Samohlásky podle artikulace; samohlásky krátké a dlouhé; dvojhlásky. 11. Psaní samohlásek (*ú, ů; i, í; y, ý; ě*). 12. Dlouhé samohlásky; střídání dlouhých a krátkých samohlásek 12

Souhlásky.

15. Souhlásky; psaní souhlásek. 14. Rozdělení souhlásek podle účasti hlasivek, podle způsobu a místa artikulace 14

Přízvuk.

15. Slovní přízvuk hlavní, vedlejší; přízvukování předložek; příklonky 16

Spisovná výslovnost.

16. Spisovná výslovnost (orthoepie). 17. Spisovná výslovnost jednotlivých hlásek. 18. Výslovnost skupení samohlásek, neslabičné předložky před samohláskou, znělé souhlásky před přestávkou. 19. Výslovnost souhláskových skupin. 20. Výslovnost cizích slov 18

II. PRAVOPIS

21. Písmo; pravopis. 22. Označování hlásek písmeny. 23. Poměr pravopisu a výslovnosti v českých slovech. 24. Psaní *i, í* a *y, ý* v domácích slovech; psaní *ú, ů* a jiných dlouhých samohlásek; psaní *ě* po retných souhláskách; psaní předložek a předpon *s, z*. 25. Poměr pravopisu a výslovnosti v slovech cizího původu 26
26. Psaní velkých písmen 52
27. Hranice slov v písmu: přísluvečné spřežky, spojovací čárka, dělení slov. 28. Pravopis zkratk 55
29. Pravopis jako prostředek tvarosloví a skladby 57
30. Rozdělovací znaménka 58
31. Zásady českého pravopisu 41

III. NAUKA O SLOVĚ, O JEHO VÝZNAMU, TVOŘENÍ A TVARECH

Obecné výklady.

32. Význam slovní, význam mluvnický. 33. Slova lexikální, lexikálně gramatická, gramatická 45

Významy slovní a tvoření slov.

34. Slovní význam obecný, určitý. 35. Významová příbuznost slov. 36. Rozsah a obsah slovního významu. 37. Slova jednoznačná, mnohoznačná; význam základní a významy druhotné. 38. Homonyma, synonyma. 39. Významové a slohové rozlišování slov. 40. Citové zabarvení slov; eufemismy, ironie 45
41. Změny v slovní zásobě; neologismy, archaismy. 42. Vznik nových pojmenování. 43. Tvoření slov: odvozování a skládání. 44. Zkratková slova a zkratky 50

Významy mluvnické; tvary a druhy slov.

45. Tvoření tvarů; tvary jednoduché a složené. 46. Slova ohebná a neohebná. 47. Jména a jejich slovní a mluvnické významy. 48. Slovesa a jejich slovní a mluvnické významy. 49. Neohebné druhy slov. 50. Přehled slovních druhů 54

PODSTATNÁ JMÉNA.

Význam a tvoření; tvary a jejich význam.

51. Podstatná jména konkrétní, abstraktní. 52. Odvozování jmen osob, věcí, vlastností a dějů. 53. Slova zdobnělá. 54. Odvozování předponami. 55. Podstatná jména složená 59
56. Jména vlastní a obecná. 57. Jména životná a neživotná. 58. Rod jmen; tvoření jmen rodu ženského 61
59. Číslo jednotné a množné; jména hromadná a pomnožná. 60. Tvary dvojného čísla 64
61. Pády. 62. Vokativ. 63. Ostatní pády: jejich větná platnost. 64. Významy prostých pádů 66

Skloňování podstatných jmen.

65. Obecný výklad. 66. Přehled skloňování podstatných jmen a jeho vzorů 69

Skloňování střední.

67. Obecný výklad. 68. Přehled skloňování. 69. Poznámky k jednotlivým pádům a jménům 72

Skloňování ženské.

70. Obecný výklad. 71. Přehled skloňování. 72. Poznámky k jednotlivým pádům. 73. Kolísání, zejména mezi vzorem *kost* a *píseň*. 74. Skloňování místních jmen jako *Olomouc*, *Boleslav*. 75. Poznámky k jednotlivým jménům ženského rodu 74

Skloňování mužské.

76. Obecný výklad. 77. Přehled skloňování maskulin bez koncovky. 78. 79. Poznámky k jednotlivým pádům a jménům. 80. Přehled skloňování maskulin s koncovkou. 81. Jména na *-í* (*krejčí* a pod.) 78

Dodatek ke skloňování podstatných jmen.

82. Obměny hlásek v kmeni	84
83. Skloňování pomnožných jmen míst (a svátků)	86
84. Skloňování příjmení a jmen	87
85. Skloňování podstatných jmen cizích	87

PŘÍDAVNÁ JMÉNA.

Význam a tvoření; stupňování; tvary a jejich význam.

86. Význam přídatných jmen. 87. Jejich tvoření. 88. Stupňování	90
89. Tvary; tvary určité, neurčité (jmenné)	96

Skloňování přídatných jmen.

90. Obecný výklad. 91. Přehled skloňování tvarů určitých. 92. Tvary neurčité. 93. Přivlastňovací přídatná jména	97
---	----

ZÁJMENA.

Význam a druhy; tvary a jejich význam.

94. Význam zájmen. 95. Druhy zájmen. 96. Mluvnické významy zájmen; zájmena rodová, bezrodá	102
--	-----

Skloňování zájmen.

97. Obecný výklad. 98. Skloňování zájmen bezrodých. 99. Zájmena rodová: skloňování zájmenné; 100. zájmeno 3. osoby a zájmeno vztažné. 101. Skloňování podle přídatných jmen. 102. Zájmena přivlastňovací	105
--	-----

ČÍSLOVKY.

Význam a druhy; tvary a jejich užívání.

103. Význam a druhy číslovek. 104. Mluvnické významy číslovek; platnost číslovek základních	110
---	-----

Skloňování číslovek.

105. Obecný výklad. 106. Skloňování základních číslovek <i>sto, tisíc, jeden; dva, oba; tři, čtyři; pět</i> atd. 107. Číslovky neurčité; skloňování číslovky <i>všechen</i>	113
---	-----

SLOVESA.

Význam a tvoření; tvary a jejich význam.

108. Význam sloves a jejich druhy. 109. 110. Tvoření sloves	115
111. Slovesný vid	117
112. Mluvnické významy sloves. 113. Tvary jednoduché a složené.	
114. Rod slovesný. 115. Tvary určité a neurčité	119
116. Osoba, číslo. 117. Osobní koncovky. 118. Označování rodu jmenného a bytosti	122
119. 120. Čas. 121. 122. Způsob	124
123. Infinitiv. 124. Přechodníky podle významu. 125. Přechodníky podle tvaru: přítomný, minulý. 126. Příčestí. 127. Podstatné jméno slovesné. 128. Přídavná jména slovesná	128

Tvoření tvarů slovesných (časování).

129. Obecný výklad. 130. Třídění sloves podle tvaru 3. osoby jedn. čísla přítomného. 131. Třídění sloves podle kmene minulého. 132. Přehled skupin a vzorů sloves roztríděných podle 3. os. jedn. čísla času přítomného	135
--	-----

Skupina první.

133. Zařazení sloves. 134. Vzory tvrdé: <i>nese, bere</i> . 135. Vzor měkký: <i>maže</i> . 136. Vzory smíšené: <i>peče, umře</i>	137
--	-----

Skupina druhá.

137. Zařazení sloves. 138. Vzory <i>tiskne, mine</i> . 139. Vzor nepravidelný <i>začne, zajme</i>	141
---	-----

Skupina třetí.

140. Zařazení sloves. 141. Vzory <i>kryje, kupuje</i>	144
---	-----

Skupina čtvrtá.

142. Zařazení sloves. 143. Vzory <i>prosí, trpí, sází</i>	146
---	-----

Skupina pátá.

144. Vzor <i>dělá</i>	149
---------------------------------	-----

Slovesa nepravidelná.

145. <i>Býti, jísti, věděti, chtíti</i> . 146. <i>Míti, sláti, báti se, spáti</i>	150
---	-----

Tvoření tvarů složených.

147. Budoucí čas, minulý čas; kondicionál; opisné tvary trpné . . . 154

PŘÍSLOVCE.

148. Význam a tvoření. 149. Stupňování 156

PŘEDLOŽKY.

150. Význam předložek; předložky vlastní, nevlastní. 151. Neslabičné předložky. 152. Předložkové pády. 153. Užívání předložek . . . 158

SPOJKY.

154. Spojky souřadící a podřadící; částice 162

CITOSLOVCE.

155. Význam citoslovcí; postavení ve větě 165

IV. SKLADBA

Věta a souvětí.

156. Obecný výklad 164

Druhy vět.

157. Věty oznamovací, tázací, žádací, zvolací 164

Stavba věty.

158. Větné dvojice: shoda, podřízenost. 159. Základní členy větné.

160. Rozvíjející členy větné. 161. Několikanásobný větný člen . . . 166

162. Věty dvojčlenné a jednočlenné 169

163. Oslovení; citoslovce. 164. Věta neúplná, vsuvka, samostatný větný člen 170

165. Pořádek slov. 166. Větný přízvuk; důraz 172

Věta jednoduchá.

167. Věta holá, rozvitá; věta s několikanásobným podmětem nebo přísudkem 173

Základní členy větné.

168. Podmět a přísudek. 169. Podmět nevyjádřený, neurčitý.
170. Shoda přísudku s podmětem 174

Rozvíjející členy větné.

171. Obecný výklad. 172. Předmět. 173. Přívlastek. 174. Doplněk.
175. Příslovečné určení 178

Vazba přechodníková.

176. Vazba přechodníková 186

Souvětí.

177. Druhy souvětí . . . . . , 186

Souvětí podřadné.

178. Věta hlavní, řídicí a vedlejší. 179. Druhy vět vedlejších.
180. Věty příslovečné 187

Souvětí souřadné.

181. Poměr vět v souvětí souřadném. 182. Druhy souvětí souřadného. 183. Souvětí důsledkové, důvodové. 184. Poměr několikanásobných členů větných 190
185. Složitá stavba souvětí 192

Volné spojení vět. Řeč a otázka přímá.

186. Tón prostředkem spojení; řeč (otázka) přímá; řeč (otázka) nepřímá 192

DODATEK PRVNÍ: O SLOHU.

187. Podstata slohu. 188. Nauka o slohu (stylistika) 194
189. Individuální a obecní (objektivní) činitelé slohu. 190. Sloh individuální a objektivní 195
191. Projev mluvený a psaný 197
192. Slohové druhy a útvary 200
193. Shromáždění a utřídění látky 200
194. Výběr a hodnocení jazykových prostředků. 195. Volba hláskové a tvarové podoby slov. 196. Volba větné stavby 200

197. Odstavec a kapitola	203
198. Vlastnosti slohu	204

DODATEK DRUHÝ: O VÝVOJI ČESKÉHO JAZYKA.

199. Jazyk se mění. 200. Marxistické pojetí jazyka a jeho vývoje	205
201. Vznik lidské řeči	208
202. Počátky českého jazyka; čeština a slovanské jazyky; jazyk staroslověnský	209
203. Zvuková podoba staré češtiny a změny v ní. 204. Mluvnická stavba staré češtiny a změny v ní	211
205. Vývoj českého jazyka v období feudálním: do konce 14. století; 206. v období husitském, v období humanismu a Jednoty česko-bratrské; 207. v období pobělohorském	215
208. Spisovná čeština v období kapitalistickém: v době obrozenské; 209. vývoj spisovné češtiny od r. 1848	220
210. Rozvoj spisovné češtiny s nástupem socialismu	222
211. Vývoj českého pravopisu	224
212. Základní práce o nové spisovné češtině	226
Rejstřík	228